

ELVIS **KINDEREN** **BEGELEIDEN**

**Uit de schaduw
van je overleden broer of zus**

Ard Nieuwenbroek
Judith Kimenai

acco
learn

INHOUD

Voorwoord	7
1 Wat zijn Elviskinderen?	9
1.1 Elviskind	10
1.2 De kracht van loyaliteit en het delegaat	10
1.3 Andere beroemde Elviskinderen	12
1.4 Vervangend kind	13
1.5 Gestolde rouw	15
1.6 Onderontwikkelde zelfvalidatie	16
2 Basis van de begeleiding	19
2.1 Basisingrediënten voor begeleiding	20
2.2 Begeleiding van de ouders	22
2.3 Begeleiding van de Elviskinderen	23
3 Hechting	25
3.1 Soorten hechting	26
3.2 Onveilige hechting bij Elviskinderen	28
3.3 Aanzet tot begeleiding	29
4 Individuatie, identiteit en zelfvalidatie	35
4.1 De drie termen uitgelegd	36
4.2 Elviskinderen en individuatie, identiteit en zelfvalidatie	37
4.3 Aanzet tot begeleiding	39
5 Onrecht, destructief recht en destructief gedrag	43
5.1 Het schema van onrecht	44
5.2 Elviskinderen en het schema van onrecht	44
5.3 Aanzet tot begeleiding	46

6	De helft van een geheel: alleengeboren tweelingen	51
6.1	Gevolgen voor de alleengeboren tweeling	52
6.2	Aanzet tot begeleiding	54
7	Leeggegeven kinderen	59
7.1	Uitingsvormen van leeggegeven zijn	60
7.2	Leeggegeven Elviskinderen	62
7.3	Aanzet tot begeleiding	65
8	Parentificatie	73
8.1	Vormen van parentificatie	74
8.2	Elviskinderen en parentificatie	76
8.3	Aanzet tot begeleiding	78
9	Schuld en schuldgevoel	83
9.1	Schuld versus schuldgevoel	84
9.2	Elviskinderen, schuld en schuldgevoel	85
9.3	Aanzet tot begeleiding	87
10	Eenzaamheid	91
10.1	Eenzaamheid in het algemeen	92
10.2	Elviskinderen en eenzaamheid	93
10.3	Aanzet tot begeleiding	95
11	Dubbelleven	97
11.1	Een dubbelleven vraagt veel	98
11.2	Het dubbelleven van Elviskinderen	98
11.3	Aanzet tot begeleiding	101
12	Openstaande rekening	105
12.1	Roulerende rekening	106
12.2	De openstaande rekening bij Elviskinderen	107
12.3	Aanzet tot begeleiding	108
13	Familiegeheimen	111
13.1	Het effect van familiegeheimen	112
13.2	Elviskinderen en familiegeheimen	113
13.3	Aanzet tot begeleiding	114
	Ten slotte	121
	Bijlagen	123
	Geraadpleegde literatuur	143

VOORWOORD

Iedereen kent wel dit fenomeen: zodra je erachter komt dat je zwanger bent, zie je ineens overal zwangere vrouwen om je heen. Ons overkwam iets vergelijkbaars. Toen we in gesprek raakten over ervaringen in de therapeutische praktijk, bleek dat veel mensen in onze professionele omgeving een gemeenschappelijke, dramatische voorgeschiedenis hebben: een broertje of zusje dat (vlak) voor hen werd geboren, overleed. Soms ging het om een stilgeboorte. In andere gevallen overleed het kindje jong aan wiegendood of een ongeval. De kinderen die na zo'n trieste gebeurtenis werden geboren en die als het ware de vervanger werden van het overleden kindje, noemen we in dit boek Elviskinderen; een verrassende en nieuwe naam die we in hoofdstuk 1 nader toelichten.

Toen we onze bevindingen over dit onderwerp deelden met mensen in onze persoonlijke omgeving, kwamen we tot de overweldigende conclusie dat heel veel mensen deze voorgeschiedenis delen. Ook bleek dat de meesten van hen op de een of andere manier een psychische worsteling ervaren, op jonge leeftijd of pas veel later.

Overigens krijgt niet ieder kind dat voor zijn geboorte een oudere broer of zus verliest, daardoor grote problemen in zijn eigen leven. Als ouders voldoende hebben kunnen en durven rouwen en hun volgende kindje als nieuw individu kunnen zien en ontvangen, kan dat kind zich op een gezonde manier ontwikkelen. Met andere woorden: niet ieder kind dat geboren wordt na het overlijden van een broer of zus, is een Elviskind.

Voor kinderen die wél tot de Elviskinderen behoren, geldt dat er een grote variatie is in de intensiteit van het destructieve gedrag dat ze laten zien. Bovendien kan die destructiviteit allerlei vormen aannemen. Kortom: geen enkel Elviskind is hetzelfde.

Uiteraard heeft het overlijden van een broer of zus grote impact op alle leden van het gezin. In dit boek gaan we specifiek in op de kinderen die in de kindertijd direct op het overleden kind volgen en die zelf nog niet geboren waren toen hun broer of zus overleed.

Opmerkelijk is dat er in het Nederlandse taalgebied nog nauwelijks publicaties bestaan over Elviskinderen. In Amerika, Zwitserland, Polen en Frankrijk is wel meer onderzoek gedaan naar dit onderwerp. In die onderzoeken wordt echter alles van de psychoanalytische kant bekeken; de contextuele benadering krijgt daarin geen ruimte. Kortom: redenen genoeg dit boek te schrijven.

Nog een reden is dat bij coaching, therapie of supervisie regelmatig de meeste aandacht uitgaat naar gedragsverandering. Wanneer iemand binnenkomt met klachten als somberheid of eenzaamheid,

is de verleiding groot de behandeling op de symptomen te richten. Dat is niet per se verkeerd of verboden. Sterker nog, in sommige gevallen kan het heel helpend zijn. Toch dweilt een begeleider met de kraan open als hij niet tegelijkertijd op zoek gaat naar de bebronning van het leed. Een bebronningsprobleem is een verstoring op relationeel-ethisch niveau. Het is zaak te onderzoeken wat, naast erfelijke factoren, de bron is van de onbalans in het leven van de hulpvrager.

Dit boek is geschreven voor mensen die met mensen werken of gaan werken, of dat nu in de zorg of in het onderwijs is. We hopen dat dit boek ook Elviskinderen en hun ouders tot steun kan zijn.

Elviskinderen zijn overal, in elke leeftijdsgroep en in iedere laag van de maatschappij. We geven handvatten hoe je op begeleidingsniveau vanuit een contextueel perspectief tot de bron kunt komen. Daarbij zijn de feiten wel belangrijk, maar is het nog veel belangrijker te kijken welke gevolgen die feiten hebben op relationeel-ethisch niveau. De relationele ethiek is dus leidend, zoals dat in de contextuele benadering altijd het geval is. Andere boeken over het contextuele gedachtegoed, zoals *Tussen geven en nemen* (Nagy, 1994), *Leren over leven in loyaliteit* (Michielsen e.a., 1998) en *Geven en ontvangen in contact met jongeren* (Nieuwenbroek, Kimenai, 2021), benadrukken ook het belang van de relationele ethiek.

Daarnaast geven we begeleiders inspiratie om binnen de bebronning tot een ander, constructiever evenwicht te komen. Begeleiding vanuit de contextuele benadering leidt tot herkenning. Vanuit die herkenning komt de hulpvrager tot inzicht. Hij leert wat er binnen hem beweegt. Het onzegbare wordt zegbaar gemaakt. Bovendien krijgt de hulpvrager tot op het diepste niveau erkenning voor het onrecht dat hem is overkomen met de vroege dood van zijn oudere broer of zus.

In ieder hoofdstuk geven we aanzetten tot begeleiding. Daarmee pretenderen we niet dat onze keuze voor de begeleiding de enige juiste is. Ook is soms meer nodig dan het traject dat we hier beschrijven. Voor sommige Elviskinderen is dat proces voldoende, voor andere is een langduriger, al dan niet systemisch, vervolg noodzakelijk. Dan zijn deze aanzetten enkel bedoeld als richtingsborden. Toch brengen ze vaak al zoveel heling dat de levenskwaliteit en de lijdenslast zonder uitzondering substantieel toe- en afnemen.

We beschrijven in dit boek regelmatig verhalen van Elviskinderen. Ze hebben stuk voor stuk in onze spreekkamer plaatsgevonden in de afgelopen drie jaar. We hebben ons best gedaan deze verhalen te anonimiseren. Daarmee willen we recht doen aan hen die in alle openheid hun verhaal met ons hebben gedeeld. De kern en de strekking zijn wel hetzelfde gebleven.

Ten slotte willen we een aantal mensen bedanken voor hun bijdrage aan dit boek. Om te beginnen zijn dat alle mensen die ons met hun persoonlijke verhalen hebben geïnspireerd en ertoe hebben aangezet dit boek te schrijven. Ook Kristina Schellinski, Judy L. Mandel, Rita J. Battat en Abigail Brenner verdienen een plaats in dit dankwoord. Deze vier collega's hebben met hun boeken en forum de *replacement children*, zoals Elviskinderen in Amerika genoemd worden, op de kaart gezet. Daarnaast bedanken we Carianne Burema voor haar betrokkenheid en deskundigheid en Marleen Postma, Kees van het Maalpad en Joost Weijmans voor hun steun tijdens dit intensieve traject.

Sint-Oedenrode/Dongen
Najaar 2023

Ard Nieuwenbroek
Judith Kimenai

1

WAT ZIJN ELVISKINDEREN?

Wanneer je partner overlijdt, word je weduwe of weduwnaar. Als je ouders niet meer leven, ben je wees. Verlies je je kind of een broer of zus aan de dood, dan is daar echter geen woord voor. Aan de ene kant is dat vreemd, want voor hoeveel situaties bestaan er nu geen woorden? Aan de andere kant is het ergens wel logisch dat voor iets wat tegen elke natuurwet indruist, geen woord is. Toch voelen wij de drang om wel woorden te geven aan dit soort zware omstandigheden. Om ook hierin het onzegbare zegbaar te maken.

1.1 ELVISKIND

We hebben ervoor gekozen kinderen die geboren werden kort na het overlijden van het kind dat direct voor hen kwam, Elviskinderen te noemen. De term 'Elviskind' refereert aan de bekende zanger Elvis Aaron Presley.

Elvis Presley zag op 8 januari 1935 het levenslicht. Slechts een half uur voordat Elvis zelf ter wereld kwam, werd na een zeer zware bevalling zijn tweelingbroer Jesse dood geboren. Even later werd ook Elvis geboren. Zijn vader zou zo bang zijn geweest dat hij ook zou overlijden, dat ze hem toegedekt onder een dekentje in een doos in de oven hebben gelegd. Zo zou hij in ieder geval warm blijven tot de dokter kwam. Elvis overleefde, maar voor Jesse kwam hulp te laat. De familie had destijds weinig geld en had, zo wordt gesteld, geen andere keus dan Jesse anoniem te begraven in een oude schoenendoos.

Elvis bleef enig kind. Deze existentiële gebeurtenis bleef hem zijn leven lang achtervolgen. Hij heeft altijd het gevoel gehad dat er iets ontbrak in zijn leven.

Een Elviskind wordt dus, net als Elvis, geboren na de dood van een broer of zus die direct voor hem kwam in de kinderrij. In de meeste gevallen is het eerdere kind vroeg gestorven:

- het kwam overleden ter wereld bij een miskraam of na een volwaardige zwangerschap;
- het overleed niet lang na de geboorte, bijvoorbeeld aan wiegendood, ziekte of een ongeval;
- de ouders kozen er zelf voor de zwangerschap voortijdig af te breken.

1.2 DE KRACHT VAN LOYALITEIT EN HET DELEGAAT

Soms krijgt een Elviskind dezelfde naam als het overleden kind. Maar ook als het een andere naam krijgt, is de impact vaak groot. Elviskinderen dragen hun leven lang een last mee die ze ongevraagd en onbedoeld mee hebben gekregen van hun ouders: ze moeten niet alleen hun eigen leven leven, maar ook dat van hun overleden broer of zus. Die last uit zich meer dan eens in een flinke destructiviteit.

*Met grote regelmaat bezocht Elvis het graf van zijn broer Jesse. We vermoeden dat de dood van zijn tweelingbroer een enorm effect op Elvis' turbulente leven heeft gehad. In het boek *In search of Elvis* (Chadwick, 2018) vertelt de schrijver wat hij van Elvis' vrienden en familie hoorde: Elvis zou zich schuldig hebben gevoeld over de dood van zijn broer. Het lijkt erop dat de zanger constant in de schaduw van zijn overleden broer leefde. Die schaduw kende verschillende kanten, zoals verslavingen, depressies en suïcidaliteit.*

Binnen de contextuele benadering wordt zo'n belemmerende opdracht een **delegaat** genoemd. Een delegaat wordt door ouders meegegeven vanuit de beste bedoelingen. De intentie is dat de opdracht hun kind helpt in zijn verdere leven. Helaas is het resultaat vaak het tegenovergestelde. Dat komt omdat een delegaat onbewust nooit in het belang van het kind is meegegeven, maar in het belang van de ouders zelf. Geheel onbedoeld geven ouders hun kind een opdracht mee die meer bedoeld is om hun eigen leed te verzachten.

In *Tussen thuis en school* (Nieuwenbroek e.a., 2021) wordt over het delegaat het volgende gezegd:

Denk bij dit woord niet aan het woord 'delegeren': de topmanager van een school of bedrijf delegeert verantwoordelijkheden aan lagere managers. Het woord 'delegaat' verwijst eerder naar een opgelegde taak, zoals aan een gedelegeerde of een ambassadeur. Die voert enkel de vastgelegde opdracht uit en is niet zelf verantwoordelijk voor de inhoud ervan."

*In de psychologische biografie *The Inner Elvis* (Whitmer, 1996) beschrijft de auteur de gebeurtenissen rondom de geboorte van Elvis en zijn broer Jesse. Elvis' moeder zou hebben verkondigd dat Elvis de macht van twee mensen zou hebben en dat hij daarom voor twee mensen zou gaan leven. Het lijkt geen twijfel dat zij haar zoon hiermee een zuiver delegaat meegaf. De opdracht zou niet zozeer helpend zijn voor haar zoon, als wel voor haarzelf. Als Elvis twee levens kon leiden, hoefde ze haar overleden zoon niet te vergeten. Hij zou daarmee in leven blijven.*

Hoe mooi deze boodschap ook bedoeld was, op Elvis' schouders kwam enkel een enorme last te liggen. Het was een opdracht waar hij nooit aan kon voldoen. Het zal overigens altijd de vraag blijven of zijn moeder bewust koos voor de naam 'Elvis' als anagram voor het woord 'lives', verwijzend naar de twee levens die haar overlevende zoon moest gaan leiden.

Delegaten als deze leiden heel vaak tot een verstoring van het levensgeluk. Ondanks dat de slagingskans nul is, wil ieder kind wél deze opgelegde opdracht succesvol ten uitvoer brengen.

Tegelijkertijd wil een kind, bewust of onbewust, maar één ding: dat zijn ouders gelukkig zijn; dat ze zich geen zorgen hoeven te maken over hem. Daarvoor dient hij zelf gelukkig te zijn. Dit diepgewortelde verlangen heeft alles te maken met de **loyaliteit** die een kind richting zijn ouders voelt.

Een kind kan niet kiezen of hij wel of niet loyaal is aan zijn ouders. De loyaliteit van het kind naar zijn ouders is altijd aanwezig, aan de oppervlakte of eronder.

Tussen thuis en school (Nieuwenbroek e.a., 2021) zegt over loyaliteit:

Een heel bijzondere band en daarmee een zeer sterke loyaliteit bestaat er tussen de ouders en hun kind. We spreken dan over verticale of existentiële loyaliteit. Een ander woord voor existentie is bestaan. Een kind ontvangt zijn leven, en dus zijn bestaan, van zijn ouders. De term 'verticaal' geeft aan dat het hier om opeenvolgende generaties gaat. (...) Verticale loyaliteit komt van twee kanten. Kinderen beseffen van nature dat zij het bestaan aan hun ouders te danken hebben. De ouders hebben hun kinderen op de wereld gezet en voelen zich daardoor voor hen verantwoordelijk. Deze verbondenheid leidt ertoe dat ouders en kinderen voor elkaar opkomen en dat ze geneigd zijn voor elkaar te zorgen. Als ze dat niet doen, ligt daar een ernstig probleem of een ernstige gebeurtenis aan ten grondslag. Loyaliteit ligt verankerd in de menselijke aard en geeft de diepst mogelijke levenszekerheid."

Tegenover de hierboven beschreven verticale verbindingen staan de horizontale verbindingen. Dat zijn gekozen relaties, zoals die tussen partners, vrienden en collega's. Deze loyaliteitsbanden zijn te verbreken, in tegenstelling tot die tussen ouders en kinderen. Want hoewel ouders en kinderen ervoor kunnen kiezen elkaar niet meer te zien, blijft hun loyaliteitsband bestaan, al is het onbewust.

Het loyaliteitsgevoel tussen ouders en kind botst enorm met het delegaat dat een kind van zijn ouders meekrijgt. Vanuit loyaliteitsredenen wil het niets liever dan voldoen aan de opgedragen opdracht, maar tegelijkertijd is dat een onmogelijke opgave. Hoe graag Elvis ook wilde, hij kón niet twee levens leven. Een worsteling als deze leidt in veel gevallen tot destructief gedrag. In hoofdstuk 5 gaan we hier dieper op in.

1.3 ANDERE BEROEMDE ELVISKINDEREN

Naast Elvis zijn er nog heel wat andere beroemde Elviskinderen.

Een opvallende naam in dit rijtje is **Lady Diana Spencer**. Toen zij werd geboren, had ze al twee oudere zussen. Een jaar voor ze zelf ter wereld kwam, was ook nog een broertje geboren, maar hij leefde slechts tien uur. De komst van nog een meisje was daarna niet gewenst. De ouders van Diana hadden liever nog een jongen op de wereld gezet die de familienaam in stand kon houden. De hoop daarop was zelfs zo groot, dat Diana's ouders totaal onvoorbereid waren toen ze nog een meisje kregen. Pas een week na haar geboorte ontving het meisje haar naam.

Ook **Vincent van Gogh** was een Elviskind. Zijn verhaal is al even indrukwekkend. De ouders van Van Gogh waren voor zijn geboorte al een zoon verloren. Die broer, die ook de naam Vincent droeg, overleed kort na de geboorte. Exact een jaar later, op de geboortedag van de oudere Vincent, kwam de jongere Vincent ter wereld. Het jongetje, dat later een bekend schilder zou worden, werd in de burgerlijke stand geregistreerd onder hetzelfde nummer als zijn overleden broer. In feite kreeg hij dus geen eigen identiteit, maar deelde er eentje met zijn broer. Iedere dag passeerde de jonge Vincent op weg naar school het graf van zijn broer, waarop zijn eigen naam en geboortedatum te zien waren. Alleen het geboortjaar was anders. Van Gogh kende in zijn volwassen leven veel problemen van psychische aard. Op 37-jarige leeftijd beroofde hij zichzelf van het leven.

De laatste persoon die we hier vermelden, is de Britse acteur en comedian **Peter Sellers**. Bij zijn geboorte kreeg hij de naam Richard Henry Sellers. Zijn ouders noemden hem echter al direct Peter, naar zijn overleden broertje. Sellers stond bekend om zijn ijzersterke imitaties. Hij was in staat volledig in de huid van de ander te kruipen. Maar naar eigen zeggen had Sellers geen eigen identiteit. Tegen Kermit de Kikker zei hij in de Muppet Show ooit: *“But that, you see, my dear Kermit, would be altogether impossible. I could never be myself... You see, there is no me. I do not exist... There used to be a me, but I had it surgically removed.”*

Sellers leed aan depressies en kende vele verslavingen. Hij overleed op 54-jarige leeftijd aan een hartaanval.

Dit zijn nog maar enkele voorbeelden van de vele beroemde Elviskinderen die de wereld kent en gekend heeft. Het is geen toeval dat al deze mensen streefden naar het perfectioneren van hun talent en tegelijkertijd te kampen hadden met grote psychische problemen.

1.4 VERVANGEND KIND

Zoals we in het voorwoord al schreven, worden Elviskinderen in de Engelstalige literatuur ook wel *replacement children* genoemd. Deze term werd geïntroduceerd in 1964, in het artikel *On replacing a child* (Cain, A., Cain, B.).

Als je *replacement child* vertaalt naar het Nederlands, krijg je ‘vervangend kind’, ook wel ‘vervangkind’ genoemd. Hoewel deze term af en toe wordt gebruikt in de Nederlandse literatuur, is het zeker nog geen ingesleten begrip.

De termen ‘vervangend kind’ en *‘replacement child’* worden niet altijd even positief ontvangen. Vooral ouders die zelf een kind verloren en daarna nog een kind kregen, reageren soms furieus op de term. Hij roept bij hen een enorme weerstand op, omdat ze hun uiterste best hebben gedaan het volgende kindje op de juiste manier te verwelkomen.

Het is nooit de bedoeling geweest mensen te kwetsen met dit soort termen. Dat is ook het laatste wat wij willen met het schrijven van dit boek. Toch staan we achter de bestaande theorie over vervangende kinderen en willen we de betekenis ervan niet kleiner maken. Tegelijkertijd zien we dat de reactie van ouders op hun ‘nieuwe kind’ wordt gevormd op basis van een onbewust script. Met andere woorden: deze ouders kiezen er niet bewust voor het nieuwe kind als

vervanging te zien. Ben je zelf ouder van een overleden kindje? Met de onderstaande open brief willen we je informatie en erkenning geven.

Beste ouders,

Jullie hebben het onmogelijke en meest onverdraaglijke meegemaakt. Een kind verliezen. Voor een dergelijk verlies bestaan geen woorden. Als je je partner verliest, ben je weduwe of weduwnaar. Als je beide ouders verliest, ben je wees. Maar als je je kind verliest, dan is daar geen woord voor. Het is een woordeloos verdriet dat nooit overgaat. Een gebeurtenis die onnatuurlijk is; het gaat tegen alle natuurwetten in.

Je kunt je kind verliezen door een miskraam. Of door een zogenaamde stilgeboorte.

Ook kan je kindje zijn gestorven na de geboorte, door bijvoorbeeld wiegendood, ziekte of een ernstig ongeluk.

Soms wordt er een nieuw kind, een nieuw leven, geboren na deze tragische gebeurtenis. Voor dit kind doet het ertoe in welke mate je als ouder het verdriet van het verloren kind hebt kunnen verwerken. Ook al gaat dat verdriet nooit weg. Verwerken is niet eenvoudig; het is makkelijker gezegd dan gedaan. De mate waarin de verwerking bij jou of jullie is gelukt, bepaalt de ruimte die er is voor het nieuwe kind. Het voorkomt dat het nieuwgeboren kind voor een onmogelijke taak komt te staan: goedmaken wat nooit goed te maken valt.

Soms lukt het ouders niet om gestolde en vastgelopen rouw te verwerken, ook al is dat natuurlijk wel hun bedoeling. Dan is er een risico dat een nieuwgeboren kind niet de ruimte krijgt om zijn eigen identiteit te ontwikkelen en op deze manier plaatsvervangend kind te worden. In dit boek beschrijven we wat het effect hiervan is op deze kinderen.

We hopen dat dit boek je aanmoedigt het proces van verwerking aan te gaan, zodat een opvolgend kind de ruimte krijgt die het verdient.

In paragraaf 1.1 introduceerden we de term 'Elviskinderen'. Met die Elviskinderen bedoelen we deze vervangende kinderen. We gaven daar al een aantal voorbeelden van situaties waarin een Elviskind geboren kan worden. Elviskinderen zijn echter niet alleen de kinderen met dezelfde biologische ouders als het overleden kind. Ook geadopteerde kinderen die de plek van het overleden kind innemen, kunnen tot deze groep behoren. Zij worden dan als baby geadopteerd om het verlies goed te maken van het gestorven biologische kind.

Kinderen die geadopteerd zijn omdat de adoptieouders zelf geen kinderen konden krijgen, zijn in sommige gevallen ook Elviskinderen. Ze komen in het leven van hun adoptieouders in een periode van rouw en verdriet. De ouders moeten immers omgaan met de boodschap dat ze zelf geen kinderen kunnen krijgen. Daarbij heeft het nooit geboren kindje wel degelijk geleefd in het

hoofd van deze ouders. Wanneer de rouw van de ouders niet op een gezonde manier gedragen wordt op het moment dat het adoptiekind in het gezin wordt opgenomen, loopt het kind een groot risico een Elviskind te worden.

Daarmee krijgen geadopteerde kinderen een dubbele uitdaging mee: ze moeten niet alleen het verlies van een overleden of niet geboren kind goedmaken, maar dragen ook nog de last van de adoptie zelf op hun schouders. Geadopteerde kinderen voelen de uitdaging om naar hun biologische ouders te rechtvaardigen dat hun adoptie een juiste keuze was. Dat doen ze door een goed functionerend kind te zijn.

Wat het betekent om een Elviskind te zijn, zetten we in de volgende paragrafen uiteen.

1.5 GESTOLDE ROUW

In de basis kun je stellen dat de ouders van een Elviskind in hun rouwproces zijn vastgelopen. We spreken dan van gestolde rouw. Het boek *Met mijn ziel onder de arm* (Fiddelaers, Noten, 2011) zegt over gestolde rouw het volgende:

Als de rouw niet genomen wordt (...), ervaar je op langere termijn vaak problemen bij het leggen van contacten, verbindingen aangaan, het ervaren van intimiteit en seksualiteit, omgaan met je gevoelens en bij het geven van betekenis aan je leven. Je zou kunnen spreken van gestolde rouw.”

Dat ouders vastlopen in hun rouwproces, is niet zo vreemd; deze ouders is met het verlies van hun kind een onmenselijk groot onrecht aangedaan.

Het stadium waarin het rouwproces van de ouders vastloopt, varieert. Soms worstelen ouders hier vooral de eerste drie à vier jaar na het overlijden mee. In die tijdspanne wordt ook vaak het Elviskind geboren. Er zijn ook ouders die hun verdriet nooit een gepaste plek kunnen geven. De gestolde rouw beïnvloedt hen de rest van hun leven.

De invloed van de niet-verwerkte rouw op het Elviskind is groot. Dit kind krijgt onbewust een grote, onmogelijke opdracht mee: het moet datgene geven wat zijn ouders nodig hebben om te kunnen helen in hun rouw. Het is de voorwaarde waaronder het Elviskind leeft. In sommige gevallen krijgt het dezelfde naam als het overleden kind. De opdracht wordt daarmee nog explicieter gemaakt: leef niet alleen je eigen leven, maar ook dat van je overleden broer.

De familie Pieterse bestaat uit vier personen: vader Werner, moeder Dianka en hun twee kinderen Job (1) en Froukje (3). Het gezin leidt een gelukkig bestaan, totdat Job op een noodlottige avond van de trap valt. Hij breekt zijn nek en overlijdt. Uren, weken, maanden van verdriet, rouw en wanhoop volgen. Op advies van de huisarts wordt Dianka anderhalf jaar na het overlijden van Job weer zwanger. De baby wordt geboren en krijgt de naam Job. Op het geboortekaartje is te lezen dat

Werner en Dianka voor deze naam gekozen hebben om hun overleden zoontje te eren. Daaronder staat een sterretje met de tekst 'voor altijd in onze herinnering'.

In zijn latere leven vecht de 'nieuwe' Job voor zijn recht werkelijk te mogen bestaan. Die twijfel komt onder andere voort uit de gesprekken die hij opvangt tijdens familiebezoeken. Als daar de naam Job wordt gebruikt, gaat het nooit over hem, maar over zijn overleden broertje.

Als Job 9 jaar is, gaat het niet goed met hem. Hij eet slecht en praat zelden. Hij komt terecht bij een therapeut. Na een aantal gesprekken zegt hij met tranen in zijn ogen: "Het is misschien beter als ik ook dood zou zijn."

In de basis is het voor ouders van een overleden kindje de kunst het midden te vinden tussen enerzijds doodzwingen en anderzijds juist te veel te spreken over het overleden kind. Of, in dat laatste geval, bijvoorbeeld van het huis een groot mausoleum te maken ter ere van het overleden kindje.

▶ Iemand zei ons eens in tranen: "Bij mij thuis stond op het dressoir een grote kleurenfoto van mijn overleden zusje Marga. Iedere dag zette mijn moeder er verse bloemen bij. Er ging vrijwel geen dag voorbij of mijn moeder zei corrigerend tegen mij: 'Wees nou toch eens net zo lief als jouw zusje zou zijn geweest.' En iedere keer weer stak er een mes van verdriet en boosheid in mijn hart."

1.6 ONDERONTWIKKELDE ZELFVALIDATIE

Door de beschadiging die ouders met zich meedragen na het overlijden van hun kind zijn ze minder- of zelfs helemaal niet- emotioneel beschikbaar voor het kind dat daarna geboren wordt. Ze kunnen zich, vanwege hun rouw, niet op een gezonde manier hechten aan dit Elviskind. Met andere woorden: ze kunnen hun kind niet geven wat het nodig heeft. Dat leidt tot ontwikkelingsstoornissen bij het kind; het kan bijvoorbeeld moeite krijgen bij de ontwikkeling van de eigen identiteit. Daaraan ten grondslag ligt een verstoorde ontwikkeling van de **zelfvalidatie**.

In *Tussen thuis en school* (Nieuwenbroek e.a., 2021) staat het volgende:

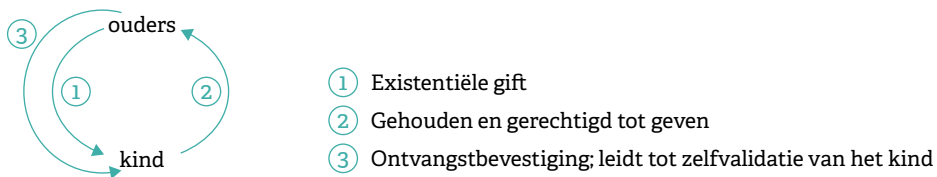
“ Juist die wisselwerking van geven en ontvangen is noodzakelijk voor het creëren van eigen grond, van autonomie. Wanneer ouders en kind allemaal in staat zijn zowel te geven als te ontvangen, wordt de cirkel pas rond.”

Het boek *Geven en ontvangen in contact met jongeren* (Nieuwenbroek, Kimenai, 2021) vult aan:

“ Als iemand die eigen grond weet te vormen, spreken we van een goede zelfvalidatie. Zelfvalidatie begint wanneer een kind het leven van zijn ouders ontvangt. Op dat moment is het kind gerechtigd en gehouden om aan ouders terug te geven. Als ouders

dat wat het kind geeft, ontvangen en daarnaast aan het kind teruggeven dat ze het ontvangen hebben, ontstaat bij het kind voor het eerst zelfvalidatie. Het gaat hier om de meest existentiële vorm van geven en ontvangen, waarbij het noodzakelijk is dat hij circulair is. Alleen dan kan de prille zelfvalidatie bij een jong kind ontstaan. Wanneer dit proces van geven en ontvangen tussen ouders en een jong kind hapert, ontwikkelt de zelfvalidatie zich niet of slechts in beperkte mate.”

In de onderstaande afbeelding is schematisch weergegeven hoe de dynamiek van geven en ontvangen kan leiden tot zelfvalidatie bij het kind.

Figuur 1. de dynamiek van geven en ontvangen (bron: *Geven en ontvangen in contact met jongeren*)

In de fragmenten hierboven is te lezen hoe belangrijk de wisselwerking van geven en ontvangen tussen ouders en kind is. Deze wisselwerking vormt ook direct de basis van de contextuele benadering. Horowitz (2009) zegt hierover het volgende:

De contextuele benadering richt zich op de zoektocht naar eerlijkheid en wederkerigheid in relaties. Het benadrukt de noodzaak van interpersoonlijk vertrouwen, dat bereikt wordt door 'geven' en door betrouwbaar gedrag. Contextuele begeleiding bevordert groei door verantwoordelijke verbondenheid en ziet geestelijke gezondheid als het vermogen om een billijk evenwicht te vinden tussen de eigen behoeften en die van de ander. Het benadrukt vooral de noodzaak om de claims die het verleden op de toekomst legt, te herkennen.”

Ouders die in rouw zijn vanwege het verlies van hun kind, zijn veel minder in staat te geven wat een volgend kind nodig heeft. Het proces van geven en ontvangen wordt niet op gang gebracht, waardoor de zelfvalidatie zich niet goed kan ontwikkelen. In hoofdstuk 4 gaan we dieper in op zelfvalidatie.

Bij een Elviskind is er nog iets anders aan de hand. Vanuit hun delegaat vragen ouders dit kind iets te geven wat het niet kan geven: het krijgt de opdracht de plek in te nemen van zijn overleden broertje of zusje. In een verwoede poging deze onmogelijke opdracht te vervullen komt de zelfvalidatie van het Elviskind onmiddellijk op de tocht te staan. Wat dit kind geeft, zal nooit genoeg zijn.

Bovendien heeft een Elviskind altijd onbewust de ervaring dat zijn leven wordt overschaduwd door het (korte) leven van een ander. Het leeft in de schaduw van de ander. Hoe graag het ook anders wil, het kan niet meer goedmaken wat eerder fout is gegaan.

Sommige Elviskinderen ontwikkelen een symbiotische relatie met hun ouders. Zij blijven altijd in de kindrol en geven daarmee de ouders de kans voor hen te blijven zorgen. De ouders kunnen

de pijn van hun verdriet kwijt in de zorg voor het Elviskind, simpelweg omdat ze ervoor kunnen zorgen dat er niet nog een kindje overlijdt. Deze overmatige vorm van beschikbaarheid lijkt misschien heel nobel, maar is ongezond voor alle partijen. Ouders blijven vastzitten in hun rouwproces en het Elviskind krijgt niet de kans zijn zelfvalidatie te ontwikkelen.

Als een Elviskind in zijn latere leven zegt: 'Ik ben mezelf kwijt', gaat die uitspraak dus nog dieper dan de identiteitslaag. De vragen die hieronder schuilgaan, gaan allemaal over zelfvalidatie:

- Doe ik ertoe?
- Ben ik van betekenis?
- Ben ik gerechtigd te bestaan?

In de volgende hoofdstukken gaan we dieper in op thema's die belangrijk zijn voor Elviskinderen. We kijken naar een aantal basisthema's, maar bespreken ook de mogelijke gevolgen van het Elviskind-zijn. Natuurlijk komen deze gevolgen niet steeds in een bepaalde volgorde tot uiting. Ze lopen allemaal door elkaar als verschillende componenten die samen een geheel vormen. Dit is een kenmerkend, maar tegelijkertijd moeilijk aspect van de contextuele benadering. De begeleiding kan daardoor namelijk niet volgens een vast stappenplan verlopen. Wel gaan we bij de begeleiding uit van een aantal basisprincipes, die we in hoofdstuk 2 verder uitwerken.